

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหาและความเป็นมาของวิทยานิพนธ์

บริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อ ๖๐๐ ปีก่อนนี้ คือ จุดกำเนิดของ ..
กรุงศรีอยุธยาราชธานีของไทย ดินแดนแห่งประวัติศาสตร์ ศิลป วัฒนธรรม และวิทยาการความ
รู้ นอกจากนี้จะเป็นรากฐานและส่วนร่วมต่อวิวัฒนาการของประเทศไทยแล้ว กรุงศรีอยุธยายัง
มีบทบาทที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้คือ

๑.๑.๑) เป็นศูนย์กลางแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย สถาปัตยกรรมและโบราณ
สถานในสมัยนั้นปัจจุบันมีอายุถึง ๖๐๐ ปี ยังคงปรากฏอยู่ให้ประชาชนได้ศึกษาและเกิดความภาค
ภูมิใจ อาทิเช่น พระราชวัง วัด อาคารบ้านเรือน ซึ่งมีจำนวนถึง ๑๔๘ แห่ง^๑ ในบริเวณ
เกาะเมือง

๑.๑.๒) เป็นศูนย์กลางของศิลป วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาในอดีต

๑.๑.๓) เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งชาติในการระลึกถึงบรรพบุรุษ

๑.๑.๔) เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวไทยและชาวต่างประเทศ

แต่ในปัจจุบัน สิ่งซึ่งแสดงออกถึงความสำคัญเหล่านี้กำลังจะสูญไป โดยเฉพาะโบราณ
สถานซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของเมือง นับวันแต่จะถูกปะปนและทดแทนด้วย
ความเจริญของศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่อย่างมีการไคร่ครวญน้อยเกินไป ซึ่งไม่
แต่จะมีผลโดยตรงต่อบริเวณโบราณสถานเองเท่านั้น แต่จะมีผลส่งไปถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ของเมือง เศรษฐกิจ และสภาพจิตใจของประชาชนด้วย

^๑จากการศึกษาในบทที่ ๔ การศึกษาและวิเคราะห์โบราณสถาน หัวข้อ ๔.๑

ดังนั้นปัญหาสภาพภาพของบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็คือ ความขัดแย้งภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา ระหว่างความสูญเสียเอกลักษณ์ที่ไม่มีสิ่งใดมาแทนที่ได้ของเมืองกับความต้องการให้เกิดการดำรงอยู่อย่างก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ จากเหตุผลของความขัดแย้งดังกล่าว จึงทำให้เกิดวิทยานิพนธ์นี้ เพื่อแสวงหาคำตอบในอันที่จะลดความขัดแย้ง และสัมฤทธิ์ผลในการแก้ปัญหาของบริเวณโบราณสถาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญระดับชาติ

๑.๒ เป้าหมายของการศึกษา

เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาบริเวณโบราณสถาน ซึ่งเป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาเมือง แนวทางนั้นรวมถึงการอนุรักษ์พัฒนา พื้นฟู โบราณสถาน และสภาพแวดล้อมสภาพในเขตเทศบาลนครศรีอยุธยา ทั้งทางการผังเมือง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิทัศน์ชุมชน สถาปัตยกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ และความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น ในวันที่จะมีผลออกเงยไปถึงการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาบริเวณโบราณสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง : เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ทางด้านประวัติศาสตร์ (History) เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ของชาติให้คงไว้

๑.๓.๒ ทางด้านกายภาพ (Physical) เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนสภาพภาพของเมืองให้มีความเหมาะสม สัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณโบราณสถาน

๑.๓.๓ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social & Culture) เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากอดีตให้สืบเนื่องต่อไป

๑.๓.๔ ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

๑.๓.๕ ทางด้านสภาพแวดล้อม (Environment) เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองให้เหมาะสมและแก้ไขปัญหาภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีอิทธิพลต่อโบราณสถาน

๑.๔ ขอบเขตของการศึกษา

๑.๔.๑ ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ บริเวณเทศบาลนครศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบที่เกี่ยวข้องเนื่อง

๑.๔.๒ ขอบเขตโดยเนื้อหา คือ

ก) ศึกษาวิเคราะห์การกระจายตัว ความสัมพันธ์ ความสำคัญด้านต่าง ๆ ของโบราณสถาน

ข) ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบริเวณโบราณสถานกับผังเมือง ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น

ค) เสนอแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของบริเวณโบราณสถานเพื่อนำไปประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง

๑.๕ ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสารหรือห้องสมุด (Documentary or Library Research) และการเก็บข้อมูลจากสนาม (Field Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

๑.๕.๑ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น แบ่งเป็น

ก) บทบาทและสภาพปัจจุบันของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข) สภาพปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา

๑.๕.๒ การวิเคราะห์บริเวณโบราณสถาน แบ่งเป็น ๒ ด้าน

ก) การวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของโบราณ ตั้งเกณฑ์และประเมินค่า โดยแบ่ง เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรอง ได้แก่

ก.๑ ด้านประวัติศาสตร์

- อายุ
- ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ก.๒ ด้านสถาปัตยกรรม

- ลักษณะพิเศษทางสถาปัตยกรรม
- ความงามทางสถาปัตยกรรม
- องค์ประกอบของโบราณสถาน

ก.๓ ด้านวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

ข) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์โบราณสถานกับเมือง ในด้านต่าง ๆ และสรุปเป็นระดับการพัฒนาของบริเวณโบราณสถาน ซึ่งพิจารณาจาก

ข.๑ สภาพอาคาร

ข.๒ สภาพบริเวณโบราณสถาน

ข.๓ สภาพแวดล้อม

ข.๔ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

การหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบใช้วิธีการทางสถิติซึ่งปรับปรุงมาจาก Correlation Matrix โดยใช้สูตรหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) คือ

$$r_{xy} = \frac{N\sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[N\sum x^2 - (\sum x)^2][N\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

ผลรวมทางด้านคุณค่าโบราณสถาน และ ระดับการพัฒนานำมา Plot กราฟ ด้าน ละแนวแกน ได้กลุ่มของโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าและความเร่งด่วนแตกต่างกันนำไป Plot ลงแผน

ที่เพื่อศึกษาถึงการกระจายตัวและปัญหาที่เกิดขึ้น

- ๑.๕.๓ เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบริเวณโบราณสถาน ๓ ลักษณะ
- ก) แนวทางการพัฒนาโบราณสถานเฉพาะกลุ่ม
 - ข) แนวทางการพัฒนาผังเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับบริเวณโบราณสถาน
 - ค) ข้อเสนอแนะทางผังเมืองที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน
- ๑.๕.๔ ศึกษามาตรการสนับสนุนการพัฒนา ได้แก่ หน่วยงานที่รับผิดชอบและ

กฎหมาย

- ๑.๕.๕ แสดงผลการศึกษาออกมาในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนภูมิ

และแผนที่

๑.๖ แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้วิจัยครั้งนี้ จำแนกแหล่งที่มาได้ ๓ ประเภท คือ

- ๑.๖.๑ ข้อมูลสถิติ เอกสาร จากหน่วยราชการ เอกชน และสถาบันต่าง ๆ เช่น
- หน่วยศิลปากรที่ ๑ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 - สำนักงานเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา
 - ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 - หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - หอสมุดแห่งชาติ
 - สำนักงานวารสารเมืองโบราณ

ฯลฯ

- ๑.๖.๒ แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ จากสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม กองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

๑.๖.๓ ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ การออกแบบสอบถามโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเป็นกลุ่ม (Cluster Sampling) จำนวน ๒๐๐ ชุด

๑.๗ ประโยชน์ของการศึกษา

๑.๗.๑ ผลของการศึกษา จะทราบถึงผลของการขัดแย้งระหว่างการเจริญเติบโตของเมืองกับบริเวณโบราณสถาน

๑.๗.๒ หน่วยงานของรัฐสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นมูลฐานในการปฏิบัติงาน เช่น สำนักผังเมือง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมศิลปากร เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา

๑.๗.๓ หลักการและข้อเสนอแนะแนวความคิดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับพื้นที่ที่มีโบราณสถานอื่น ๆ อันมีอยู่มากในประเทศไทยได้

๑.๘ ความไม่สมบูรณ์ของการศึกษา

ในการศึกษาค้างครั้งนี้มีข้อจำกัด ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและส่งผลให้ผลการศึกษาที่ออกมาไม่ถูกต้องสมบูรณ์เต็มที่ ข้อจำกัดเหล่านี้ได้แก่

๑.๘.๑ การวิเคราะห์คุณค่าของโบราณสถาน เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ วิธีที่ดีที่สุดในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมีเงื่อนไขว่า ผู้สังเกตการณ์ ผู้วิเคราะห์ประเมินค่าจะต้องเป็นบุคคลชุดเดียวกัน และความบกพร่องของการศึกษาจะเป็นไปในค่าที่สม่ำเสมอค่าเดียว ซึ่งถือเป็นความไม่สมบูรณ์ข้อหนึ่ง

ผู้ช้ ทัยตะคุ, ภูเก็ท-การศึษาในดานอนุรักษสถานบัตยกรรมโดยการผังเมือง.
จากการสอบถาม รศ.ดร.เกียรติ จิวะกุล และ ดร.เสฐชาติ กิระนันท์ ผู้เชี่ยวชาญสถิติศาสตร์

๑.๘.๒ ขาดข้อมูลรายละเอียดบางด้าน โดยเฉพาะข้อมูลในอดีตซึ่งไม่มีการจัดบันทึกเอาไว้ ทำให้การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

๑.๘.๓ ขาดงบประมาณในการสำรวจ ทำให้การสำรวจข้อมูลภาคสนาม ไม่อาจครอบคลุมรายละเอียดต่าง ๆ ได้ครบถ้วนสมบูรณ์

๑.๙ คำจำกัดความ

"โบราณสถาน"^๑ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

"การผังเมือง (City Planning or Urban Planning)"^๒ คือวิชาการที่ว่าด้วยการจัดระเบียบหรือสนองความต้องการของชุมชน นำเอาเทคนิควิทยาการมาแก้ปัญหา นานาชนิดที่อุบัติขึ้นในเมืองหนึ่ง ๆ โดยการวางและปฏิบัติโครงการ มีจุดหมายปลายทางที่จะส่งเสริมหน้าที่ของเมือง ตลอดจนการกินที่อยู่ดี สุขความเจริญของประชาชนพลเมืองในท้องถิ่นนั้น ๆ และชาติส่วนรวม

จุดประสงค์ของการวางผังเมือง

๑. เพื่อการใช้ที่ดินของเมืองให้ได้ประโยชน์สูงสุด
๒. เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมกายภาพของเมืองภายในขอบเขตของทรัพยากรที่อำนวยที่สุด
๓. เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะสมกับสภาพการกินอยู่ การทำงาน การติดต่อสื่อสาร และการพักผ่อนของประชาชนในเมือง

^๑ เสถียร วิชัยลักษณ์, สิบวงศ์ วิชัยลักษณ์. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔. (กรุงเทพมหานคร), นิติเวช, ๒๕๑๖) หน้า ๒.

^๒ อ้น นิมมานเหมินทร์. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา ทฤษฎีการวางแผน. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔). หน้า ๑.

๔. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรของเมืองในด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น ศิลปวัตถุ โบราณสถาน

" ภูมิทัศน์ชุมชน " (Urban Landscape) คือ สภาพแวดล้อมกายภาพที่ปรากฏในพื้นที่ที่มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นพอสมควรที่จะเรียกได้ว่าชุมชนหรือเมือง ซึ่งเน้นการรับรู้ด้วยประสาทตา

" พัฒนา " ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หมายถึง การสงวนรักษาอนุรักษ์ บูรณะซ่อมแซมฟื้นฟู และหรือ การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยหมายรวมถึงการพัฒนาฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย